

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **IK HANDTEKEN JOU.**
POËZIE VAN ROGER DE NEEF

Al decennia lang schrijft Roger de Neef (1941) in de luwte aan een indrukwekkend oeuvre. Sinds zijn debuut *Winterrunen* (1967) heeft hij een evolutie afgelegd van hermetisme naar mededeelzaamheid, van sacrale formulering naar alledaagse zeggingswijze. Om zijn gedichten tot een gebeurtenis te maken rekent De Neef vooral op de chemie tussen woorden, op ritme, beelden, echo's en op het huwelijk van abstract en concreet. Vaak verrast hij de lezer met onverwachte combinaties; niet zelden is het de synesthesie (de vermenging van zintuigelijke waarnemingen) die dingen ontwricht en verbindt.

Het visuele is belangrijk in zijn oeuvre. 'Wat ik zie / Wat ik zei', zo luidt een reekstitel uit *Luchthaven voor vogels* (2010). Het veelzeggende motto van *Som van tijd* (2014) is van de Zweedse dichter Gunnar Ekelöf: "Je ziet, en ziende weet je / Hoe alles in as verandert / Hoe je blik verandert / En ophoudt te zijn / En toch nog blijft."

Het hoofdpersonage van De Neefs poëzie laat zich vaak overweldigen door het schouwspel van de

natuur, met in de hoofdrollen vogels, bomen, bloemen – verbindingsstreepjes tussen hemel en aarde. In de eerste reeks van *Som van tijd* wordt ingezoomd op de seizoenen en andere rituelen. Zoals Guido Gezelle heeft De Neef met ‘Seizoenarbeid’ een “tijdkrans” of “rijmsnoer” geschreven, waarin gekeken wordt naar het voorbijgaan van het jaar, maar hij heeft zich meer vrijheid in structuur, vers en zegging toegeëigend dan zijn grote voorbeeld

Kunstkenner De Neef heeft ook oog voor cultuur. Zo is de reeks ‘Lijdend rood’ uit *Luchthaven voor vogels* geschreven bij schilderijen van Jan Cox (1919-1980) en opgedragen aan Adriaan Raemdonck, de man achter de Antwerpse galerie De Zwarte Panter. De titel van de slotreeks van *Som van tijd*, ‘De eeuw van de schreeuw’, roept de gedachte op aan Edvard Munch, maar het gaat over meer dan schilderkunst. De tijd – de bundel omvat drie delen, waarin verschillende aspecten ervan centraal staan – wordt daar het meest concreet; er wordt gefocust op de aaneenschakeling van gruweldaden uit het recente verleden. Beide wereldoorlogen komen aan bod en de Spaanse Burgeroorlog wordt vooral behandeld vanuit het perspectief van Picasso’s *Guernica*. Het laatste woord is voor de dood, maar tegelijk voor de kunst: het slotgedicht ‘De triomf van de dood’ verwijst naar het bekende gelijknamige doek van Pieter Bruegel de Oude.

Het visuele is bij uitstek belangrijk in de multidisciplinaire uitgaves waaraan De Neef recentelijk heeft meegewerkt. In 2014 verscheen *Zeelanden*, een drietalige uitgave waarin zijn haiku’s naast schilderijen van Michel Buylen stonden. In datzelfde jaar maakte hij de bibliofiele uitgave *Zwanenwit* met de Engels-Australische schilder Michael Bastow (1943). Begin 2016 volgde, eveneens in samenwerking met Bastow, *My Funny Valentine*. Het mooi uitgegeven boek omvat twintig liefdesgedichten, twee vertalingen daarvan (een Franse door Bernard de Coen en een Engelse door Willem Groenewegen) en dertien aquarellen. De Neef omschrijft Bastows werken als ongedwongen, heidense naakten in een stijl die de lijnvoering van Cézanne en Gauguin op eigen wijze heeft verwerkt.

De titel *My Funny Valentine* roept de gedachte op aan muziek. Die gaf De Neef, die midden jaren 1960 als bassist met Eddie Boyd toerde en lang jazz-commentator voor Radio 1 was, een hoofdrol in

Empty Bed Blues (1996), een bundel met zesenzestig jazzgedichten. In zijn jongste speelt de muziek op de achtergrond, ditmaal een compositie van Richard Rodgers en Lorenz Hart die onsterfelijk is geworden door de vertolkingen van grote namen als Frank Sinatra en Ella Fitzgerald. Is het een smartlap met klassiekergehalte of een klassieker met smartlapgehalte? Het lied is, met in zijn kielzog de goedkope en commerciële rozehartjesromantiek van midden februari, slechts een van de clichés in het boek. Er staat dat iedereen met zichzelf danst en dat de schoonheid van de geliefde de cover van *Vogue* niet gehaald heeft, blijkbaar zelfs niet haar “kontje” – een woord dat men eerder in *Flair* zou verwachten dan in een bundel van een dichter die beweert alleen woorden te gebruiken die de tand des tijds al doorstaan hebben. De dood wordt familiair “vriend Hein” genoemd. Deze banaliteiten, deze clichés worden ingezet tegen het al te verhevene. Bij De Neef is geen strijd ooit beslist.

Hoewel dit een bundel liefdesgedichten heet, is de toon niet zonder meer romantisch. Zoals in het gedicht ‘Kier’ van Leonard Nolens staat de ik-figuur zijn eega “aan te blaffen / Met liefdesgedichten”: “Van alle vrouwen van wie ik niets / Van mezelf vernam / Ben jij gebleven”, zo klinkt het charmant. En toch, dichter bij het paradijs zal hij nooit komen, weet de brompot: “jij bent het sprookje / Tastbaar van uur tot uur / Hiernamaals van hier en hier.”

Het echtpaar heeft samen al een lange weg afgelegd. Eén (meta)observatie luidt: “Vlak bij haar gezicht zie ik haar amper / Herken haar vanuit een herinnering / Die ook van haar is.” Man en vrouw zijn zo lang samen dat hun individualiteit relatief geworden is: “Het ontbreekt me weleens aan mezelf / Een half leven zijn wij opgeschoven / En ik leefde die tijd / In jouw breedte en in jouw lengte.” Net wanneer hij doordrongen is van die duur en rijpheid, net na een gedicht dat begint met “Zij is er vandaag / Sinds alle begin // Groeide naast haar leeftijd / In mij dicht”, krijgt de lezer een portret van de vrouw als meisje: “Je bent al negen of elf jaar oud / In het heeal van handen en grote poppen / Je blaast en bijt in gesponnen suiker / Giebelt om de vertelsels van Grimm.” Even later is zij een duif – een belangrijk motief in dit oeuvre. In 1993 verscheen *De halsband van de duif*: “Je getortel en gekoer / In kooien als kamers / Ik blijf erbij.” Geen chronologie, dus, maar

een poging de vrouw in haar totaliteit te vatten – een poging die uiteraard tot mislukken is gedoemd. Hoewel er tweemaal tien liefdesgedichten aangekondigd worden, kan de bundel gelezen worden als een van de lange, litanieachtige teksten die De Neef onder andere in *Het boek van de roos en het zout* (2002) heeft geschreven. Net zoals de roos en het zout daar, worden de vrouw en de liefde hier in vele facetten bloot- en vastgelegd.

Er is in de literatuur geen onafscheidelijker koppel dan Eros en Thanatos. De dood wordt al geïntroduceerd in het slotvers van het openingsgedicht. Het begint veelbelovend met ‘Vandaag is het feest’, maar eindigt met een vooruitblik naar *the morning after*: “Hier tot in het vroege licht / De zon boven de doodstrijd van geuren.” Die “doodstrijd” kleurt de andere gedichten. Het verdwijnen aan het eind van het tweede gedicht kan bijvoorbeeld niet meer louter als een seksuele versmelting gelezen worden; het is ook noodlottig:

De ogen
Van je tong
En de ogen
Van je handen

De ogen
Van je borsten
En de ogen
Van je navel

De ogen
Van je lippen
En ogen
Achter alle ogen

Waarin ik verdwijn

Elders, in verzen die even zinnelijk als morbide zijn, kijkt de oudere ik jaloers naar de jongere, levendiger vrouw: “Overschot van tijd / Die ik vanaf nu haar benijd // Want zij is de erwt in de peul / Zwelling galm en geul // Die morsig drinkt en slikt / Zij is tepel van mijn graf.” De enige mogelijke houding tegenover de dood, het enig mogelijke programma is: “Niet alleen zijn voorsprong erkennen / Maar hem ook verleiden en eren / Als oorsprong van het leven / Jij met mij hem volgen en voltooiën.”

Over programma’s gesproken. Men mag geen moment vergeten dat de hoofdfiguur een dichter is; het gaat in deze liefdesgedichten ook over taal en poëzie. “[I]k [...] beluister / Met het geheugen / Van oud slapend duister”, staat er. Er echoot veel in deze verzen. Zo kan er bij de passage over “Het marmer van je navel / Vijver waaruit mannen komen drinken” aan Narcissus worden gedacht. De link tussen vrouw en poëzie wordt veelvuldig gelegd. “Altijd jij op de keerzijde van het lege blad”, klinkt het, en die “jij” is meer dan een muze, meer dan een motor, meer dan een moeder. De vrouw is ’s dichters grootste kunstwerk:

De gesloten eenvoud van een vijver
De eenvoud van twee vijvers
Met dezelfde ogen
Ik draag je voor

Je onvolkomenheden herhaal ik
Je haperingen boots ik na
Ik kus jouw adem en adem

In de halslijn van een bloem
Ongereed om te beminnen
Overschilder ik geëtste strelingen
En leg je samen als had ik je beenderen

Opgeraapt gewassen gewiegd verloren gelegd
Liefste
Ik handteken jou onder de regenboog

ANNELEEN DE COUX

ROGER DE NEEF, *My Funny Valentine*, met schilderijen van Michaël Bastow, Poëziecentrum, Gent, 2016; *Som van tijd*, 2014, 95 p; *Luchthaven voor vogels*, 2010, 96 p.